

Római villa konferencia

Veszprém, 1994. május 16–20.

A Veszprémtől alig 10 km-re fekvő balácai római villa a legjelentősebb ilyen emléke hazánkban. 90 évvel ezelőtt bukkantak nyomára és tíz évvel ezelőtt nyílt meg a nagyközönség előtt romkertje és a védőtetővel ellátott főépülete. Ezek az évfordulók adták az alkalmat arra, hogy a munkálatokat irányító veszprémi Laczkó Dezső Múzeum és a római-koros régész, Palágyi Sylvia nemzetközi konferenciát szervezzen a római villa kérdéseiről. A konferencia eredményességét nagy mértékben elősegítette, hogy valóban nemzetközi volt. A közel 90 résztvevő többsége külföldről érkezett, elsősorban Ausztriából és Németországból, de távolabbról is, mint Hollandiából, Belgiumból. Ez széles körű tapasztalatcserére adott lehetőséget.

A megnyitó utáni ünnepi előadások a balácai villával foglalkoztak. Az ásatást irányító régész a még mindig folyó munka eredményeiről számolt be. E sorok írója az egyik szoba falfestményeinek rekonstruálásával és az ábrázolt jelenetek tartalmi összefüggéseivel foglalkozott. Egy osztrák régész, aki közreműködött a feltárási munkálatokban, a villa kertjét kísérelte meg rekonstruálni. A budapesti egyetem építészettörténete bemutatta azokat a terveket, amelyek a villa egyik épületének és a közelében fekvő halomsírnak a rekonstrukciójára vonatkoznak. Ezekből az előadásokból az állapítható meg, hogy a balácai villa megállja a helyét az igéncs itáliai villákkal történő összehasonlításban is. Ehhez persze tegyük hozzá, hogy egykori tulajdonosa is, és az építését, díszítését végző mesterek is bizonyosan Itáliából érkeztek az újonnan kiépített provinciába, Pannóniába Kr. u. I. sz. végén vagy 2. sz. elején.

A délutáni előadások mindjárt lehetőséget kínáltak az összehasonlításra, amennyiben néhány itáliai villa bemutatására ke-

rült sor, köztük az Abruzzókban folyó magyar ásatás révén feltáruló villáca is. Néhány észak-itáliai példa meggyőzhette a résztvevőket arról, hogy a császárkori villák mind méretük, mind díszítettségük révén a társadalom elitjének fantasztikus gazdagságáról tanúskodtak. A Garda-tó partján fekvő óriási méretű *Grotte di Catullo* — minthogy építése a késő augustusi – kora tiberiusi korban történt — nem lehetett Catullusé, a veronai születésű költőé, ahogy azt a helyi hagyomány feltételezi. Művészet vagy tudomány önmagában sohasem volt elég ekkora gazdagság eléréséhez. A tulajdonost a környező városok (Brixia, Verona) politikai és gazdasági életének kiemelkedő személyiségei között kell keresni.

A Magyarországon feltárt villák közül elsősorban az Aquincum környékiekkel foglalkozott néhány előadás. Ezek tulajdonosai a helyi municipális arisztokrácia köréből kerültek ki, gazdagságuk azonban messze elmaradt itáliai társaiktól. A leletek szegénységéhez azonban minden bizonnyal a terület hányatottabb sorsa is hozzájárult. Nem voltak szerencsésebbek az ausztriai (noricumi) villák sem, gyakran még az alapfalak és a mozaikok is eltűntek az újabb építkezések és az intenzív földművelés következtében.

Az Alpok-Duna régió villaépítészetét követően a Rajna-menti területek villáiról hangzottak el előadások. Ezek építészeti megjelenése is határozott eltéréseket mutat az előbbiekétől. Az Alpok-Duna-vidék *peristylumos*, tehát centrális elrendezésű villáival szemben a Rajna-mentiek hosszanti elrendezésűek, sarkaikon *risalit*okkal, előttük nagy gazdasági udvarral.

Az építészeti kérdések mellett szó esett a villák gazdasági szerepéről is, aminek megállapítására a régészet kevesebb adattal ren-

delkezik. A villában működő műhelyek nyomai még többnyire felfedezhetők, így pl. tégláégető, kovácsműhely, fazekasműhely. Nehezebb dolog a mezőgazdasági termékek megállapítása. Ebben komoly segítséget jelent az ún. *pollenanalízis*, azaz virágporok vizsgálata. A megművelt felszínhez közeli rétegek azonban erre nem alkalmasak, így a mintavétel az egykori kutak iszapjából történik.

Megállapítható, hogy a vizsgált területek villái a császárkor folyamán egyre inkább önellátó gazdálkodásra rendelkeztek be, az esetek többségében azonban nem váltak a kora középkori naturális gazdálkodás központjaivá. A barbár támadások rendszerint romba döntötték ezeket a villagazdaságokat, tulajdonosaik elmenekültek vagy elpusztultak, az újonnan megjelenő tulajdonosok pedig legfeljebb kőfejtőnek hasznosították a maradványokat.

Az utolsó kérdéskör, mely bemutatásra került, a birodalom határain túli villák sze-

repe. A szlovák kollégák több épületegyüttest tártak fel a Dunától északra, melyeknek bélyeges téglái, *terra sigillatái* és egyéb leletei egyértelműen római eredetről vallanak, holott ezen a területen a rómaiak nem rendezkedtek be. A jelenség magyarázata az, hogy az itt élő *markomann-quad* népességnek igen szoros kapcsolata volt a rómaiakkal. A többnyire ellenséges viszonyt egy-egy fejedelem megnyerésével igyekeztek a rómaiak békéssé tenni. A megnyerés eszközei közé tartozhattak ezek a fejedelmi villa-épületek is.

Végezetül elmondhatjuk, hogy a konferencia szakmai szervezése és színvonala megfelelt az Európában megszokott mércének. Megrendezése nem csak a balácai villa és Veszprém hírnevét öregbítette, hanem a hazai ókortudományét és Pannónia-kutatását is.

Gesztelyi Tamás